

COLUMN 30 maart 2024 – Munchi Rachman Khan

Soms word je als columnist ineens verblijd met een 'pareltje'. Dat is vandaag ook weer het geval. Ik neem u mee naar de contractarbeiders.

Een cirkel van trots en schaamte. De slavernij werd in Suriname op 1 juli 1863 bij wet afgeschaft. Om de overgang voor de plantagehouders niet al te groot te maken, werd gesteld dat een groot deel van de tot slaaf gemaakten hierna nog tien jaar lang op de plantages zouden werken. Vrijgemaakten in de leeftijd van vijftien tot zestig jaar werden verplicht om nog tien jaar als loonarbeiders te werken. Politiek was toen ook al van grote stappen, snel thuis. De koopman en de dominee zijn diepgeworteld in onze cultuur en geschiedenis. Tekenend voorbeeld, hoe toenmalig minister-president Balkenende in 2006 de term VOC-mentaliteit introduceerde. Dat was tijdens de algemene beschouwingen over de opbloei van de werkgelegenheid. Balkende sprak in reactie op Femke Halsema, toen nog gewoon fractievoorzitter. En ik citeer op dezelfde hoge toon:

"Ik begrijp niet waarom u hier zo negatief en vervelend over doet (...). Laten we blij zijn met elkaar! Laten we optimistisch zijn! Laten we zeggen: Nederland kan het weer! Die VOC-mentaliteit, over de grenzen heen kijken, dynamiek! Toch?"

De VOC-mentaliteit, wie is er niet groot mee geworden.

Vanwege de "uitfasering van tot slaaf gemaakten", moest er verdere compensatie worden opgetuigd. De financiële compensatie aan plantage-eigenaren voor het verlies van slavenarbeid, bedroeg 300 gulden per slaafgemaakte in Suriname en 200 gulden voor een slaafgemaakte op de Antillen. Dat kostte de Nederlandse overheid zo'n 12 miljoen gulden en besloeg tien procent van de totale overheidsuitgaven. Dat is vergelijkbaar nu, met 39 miljard euro in 2020. En om misverstanden te voorkomen: dat geld was voor de plantagehouders, niet voor de tot slaaf gemaakten. Die kregen helemaal niets. Of als je het formuleert volgens de VOC-mentaliteit: ze kregen toch maar mooi een vast contract voor tien jaar.

Toen de politieke opstekers toch echt opgebruikt waren, werd de contractarbeider geïntroduceerd. Een beetje zoals wij in de vijftiger jaren de eerste gastarbeiders vanuit Marokko haalden. Klinkt vriendelijk en afstandelijk tegelijk toch? Het woord 'gast' impliceert dat permanent blijven er niet in zat.

Op 8 september 1870 werd tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk het 'koelietractaat' gesloten. De Britten gaven daarmee de Nederlanders toestemming voor het werven in Brits-Indië. Hier was namelijk veel armoede, dus leek het de Britten niet verkeerd om Indiërs in het buitenland te laten werken. Naast het ontvluchten aan armoede, speelde ook het ontkomen aan het Indiase kastensysteem een belangrijke rol.

En zo kwam in 1898 Rahman Khan, vanuit het toenmalige Brits Indië, als jonge man aan in Suriname om als contractarbeider te dienen.

De 'arkatia's (wervers) hadden hem met mooie verhalen gelokt. In Suriname zou iedereen uit gouden lota's (bekers) drinken en uit gouden thalis'(schalen) eten.

Hij werd tewerkgesteld op de plantage 'Lust en Rust'. Veel van de verworven immigranten waren laag- of ongeschoold. Rahman was hoger opgeleid, vandaar dat hij Munshi (leraar) Rahman Khan werd genoemd. Hij was al snel na zijn aankomst in Suriname een soort voorman op het veld. Naast de productie hield hij de verrichtingen van de arbeiders bij en rapporteerde hij aan de plantageleiding. Hij betaalde de salarissen uit aan de arbeiders en voerde de administratie. Vanuit het dagboek dat hij heeft bijgehouden weten dat hij tot twee keer toe, bij tekorten bij salarisbetalingen, uit eigen zak heeft aangevuld. Hij kon het niet over zijn hart verkrijgen, om de arbeiders zonder geld naar huis te sturen.

De slavernij was weliswaar afgeschaft, maar blijktens dit verhaal, kwam goed werkgeverschap of zelfs ordinaire medemenselijkheid nog niet echt voor in het woordenboek van Johann Dietrich Horst, de eigenaar van Lust en Rust.

Contractarbeid was een systeem van onvrije arbeid waarvan koloniale machten gebruik maakten in hun koloniën. Hiermee verzekerden de koloniale overheid (het Koninkrijk der Nederlanden dus) zich van voldoende arbeiders en hielden de lonen op een niveau waarbij de planters voldoende winst konden blijven maken. Een belangrijk kenmerk was de poenale sanctie.

Een poenale sanctie hield in dat bij contractbreuk geen burgerrechtelijke maar strafrechtelijke bepalingen van kracht waren. Op die manier kon een plantage-eigenaar aan een arbeider, zolang deze onder contract stond, zware straffen opleggen. Deze maatregel werd pas in 1948 bij verordening afgeschaft.

Ik sprak bij aanvang van over een cirkel van trots en schaamte. Velen zijn terecht trots op de afschaffing van de slavernij. Ik schaam me daarentegen dood voor het systeem van contractarbeid dat ervoor in de plaats is gekomen. De geschiedenis heeft ons niets geleerd. Heeft ons niets geleerd hoe we vandaag de dag accepteren hoe er – ook in politieke zin- opnieuw wordt omgegaan met de rechten van bijvoorbeeld onze contractarbeiders uit Oost-Europa.